

W.E. MEIBOOM

Het Kennemberbataljon, 1945-1948 (Mars & Historie jaargang 30 nr 3)

INLEIDING

Op 30 november 1995 was het vijftig jaar geleden dat 700 jongens en mannen op een boot vanuit Oostende overstaken naar Engeland. Deze jongens en mannen maakten deel uit van het Kennemberbataljon, een bataljon oorlogsvrijwilligers, samengesteld uit inwoners van Haarlem en wijde omgeving. Het Oorlogsvrijwilligersbataljon II-4-R.I., zoals de officiële legernaam luidde, zou zich in Engeland gaan voorbereiden op de grote oversteek naar Azië. In Engeland zouden de mannen worden ingeënt tegen tropische ziekten, tropenuitrusting krijgen en financiële administratieve zaken regelen. Uiteindelijk doel van de reis was Nederlands-Indië.

Weinig mensen weten tegenwoordig nog iets van het Kennemberbataljon af. In dit artikel hoop ik u iets te vertellen over de oprichting, organisatie van en ideeën over het Kennemberbataljon.

VOORGESCHIEDENIS

Mei 1944-mei 1945

De Nederlandse regering realiseerde zich eind 1942 dat de tijdstippen van bevrijding in Europa en Azië niet synchroon zouden lopen. Het leek waarschijnlijk dat Europa eerder bevrijd zou worden. Dit zou in Azië op militair gebied grote problemen met zich mee kunnen brengen. De enige troepen die Nederland had om in te zetten in gevechten voor de bevrijding van Nederlands-Indië waren de restanten van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL), die in 1942 naar Australië waren uitgeweken.

De Nederlandse regering in Londen stond onder meer voor de vraag hoe een expeditieaire macht kon worden voorbereid om deel te kunnen nemen aan de strijd om en vreedzame herbezetting van Nederlands-Indië. Eind 1942 maakte men plannen om, direct na de bevrijding van Nederland, de reeds geoefende jongste lichten van voor de oorlog op te roepen, ten einde 15 bataljons te kunnen formeren.

Deze plannen hielden in dat de Britten voor de uitrusting zouden zorgen en de opleiding en oefening in Australië plaatsvond. In 1944 maakte de Nederlandse regering aanvullende plannen bekend, behalve de 15 bataljons zou men ook nog 5.000 man vrijwilligers naar Nederlands-Indië sturen. Op 10 mei 1944 machtigde de regering de minister van oorlog vrijwilligers, reserve personeel en dienstplichtig personeel na de bevrijding in werkelijke dienst te roepen.

De Nederlandse regering in Londen verkeerde in grote onzekerheid over de gezondheidstoestand van de mannen, zowel militair als niet-militair, zowel gevangen als niet gevangen, zowel in Nederland als overzee. De voedselsituatie in Nederland was gedurende de oorlog langzaamaan steeds slechter geworden, de berichten over krijgsgevangenen in Duitsland waren niet erg bemoedigend, maar vooral de berichten over kampen in Azië, voor zover ze doorkwamen, deden het ergste vrezen. Pogingen van Amerika en Engeland om voedseltransporten in de kampen in Azië te krijgen waren, op een heel enkele uitzondering na, jammerlijk mislukt. Toen het eerste Nederlandse grondgebied werd bevrijd, werd bekend gemaakt dat Nederlandse mannen en jongens zich konden aanmelden als vrijwilliger om Nederlands-Indië te bevrijden van de Japanners.

Het eerste aanmeldingsbureau in Nederland werd ingesteld op 22 september 1944, al snel gevolgd door bureaus in iedere bevrijde Nederlandse stad. Er verschenen pamfletten en boeken om mannen op te roepen oorlogsvrijwilliger te worden. Het boek 'En nu ... Indië', door Andries Voortland en W.G.N. de Keizer dat

in het najaar van 1944 in Maastricht gedrukt werd, was hier een goed voorbeeld van. De toeloop naar de aanmeldingsbureaus was groot. Hele verzetsgroepen gaven zich tegelijk op als vrijwilliger om ook Nederlands-Indië van de bezetter te bevrijden.

Op 30 november 1944 werden officieel twee verschillende soorten verbandakten onderscheiden. In de eerste plaats was er de lange verbandakte: wie hiervoor tekende kon overal ter wereld als oorlogsvrijwilliger worden ingezet voor onbepaalde tijd. In de tweede plaats was er de korte verbandakte: ondertekenaars konden tot een half jaar na de bevrijding van Nederland ingezet worden in Europa. Niet alleen de Nederlandse regering wilde graag Nederlandse troepen naar Nederlands-Indië sturen, ook de Amerikaanse generaal MacArthur drong in februari 1945 aan op het zo snel mogelijk sturen van minstens 4.000 man troepen.

Op 5 mei 1945 was de toestand dus als volgt: in het bevrijde zuiden was er al een begin van organisatie van oorlogsvrijwilligerbataljons en in het net bevrijde overgebleven gedeelte wachtten velen op een mogelijkheid om zich als oorlogsvrijwilliger aan te melden.

HET KENNEMERBATALJON IN WORDING NA 5 MEI 1945

Meteen na 5 mei 1945 waren de leden van de Binnenlandse Strijdkrachten in Haarlem en omgeving bovengronds gaan werken. In heel Zuid-Kennemerland handhaafde de Binnenlandse Strijdkrachten de orde, registreerde opgepakte gevangenen en nam als vanzelfsprekend ook de taak op zich om oorlogsvrijwilligers te werven. Velen uit de Binnenlandse Strijdkrachten hadden in de oorlog al afgesproken zich te zullen melden om mee te helpen Nederlands-Indië te gaan bevrijden van de Japanners. Zeker de eerste lichteningen oorlogsvrijwilligers bestonden dan ook louter uit leden van de Binnenlandse Strijdkrachten.

Het aanmeldingsbureau was aanvankelijk gevestigd in de Jansstraat 81, maar al in juni 1945 werd het bureau verplaatst naar de Heemsteedse Dreef 271.

Er deden zich in Haarlem, net als bij andere aanmeldingsbureaus, nogal wat problemen voor bij de inschrijving van vrijwilligers. In de eerste plaats hadden de leden van verzetsgroepen toen ze afspraken om zich met zijn allen te melden als oorlogsvrijwilliger niet gedacht aan door de regering te stellen criteria, (leeftijd tussen 18 en 36, een goede gezondheid en onder de 21 toestemming van de ouders). Uiteraard leverden deze criteria problemen op. Als een hele verzetsgroep zich kwam melden kon een aantal van hen, die te oud ofte jong waren, zich niet laten inschrijven. Dit leidde ook in Haarlem en omgeving tot vele protesten en adhesiebetuigingen om mensen toch toe te laten. Jongens van 16 of 17, die toestemming van hun ouders hadden, werd oogluikend toegestaan dienst te nemen. Ook de bovengrens van 36 jaar werd af en toe ontdoken, M. Maliepaard ging met het Kennemberbataljon mee, hoewel hij al ouder dan 36 jaar was. Hier en daar leidde de strenge leeftijdseisen tot verontwaardiging en wrevel. Officiële toestemming om als oorlogsvrijwilliger mee te gaan werd, als men niet aan de leeftijdseis voldeed, ook na het schrijven van brieven en het uitoefenen van druk niet gegeven. Vandaar dat men het op illegale wijze voor elkaar probeerde te krijgen. Per slot van rekening hadden velen daar in het Verzet wel wat over geleerd! Een voorbeeld is Piet van de Boon. In mei 1945 was hij pas 16, maar kwam op een persoonsbewijs waarop zijn leeftijd was veranderd in 18 jaar door de keuring.

Een tweede probleem voor de aspirant-vrijwilligers was de medische keuring. Jongens en mannen in en rond Haarlem waren vlak na het einde van de oorlog door ondervoeding bepaald niet in medisch optimale toestand. Toch werd vrijwel iedereen goedgekeurd. Bij de keuring ging men ervan uit dat "de tijdelijke zwakte" door ondervoeding snel over zou zijn. Daarom werd men, behalve als er duidelijke ziekten werden geconstateerd, snel goedgekeurd.

Een laatste probleem bij de aanmeldingen van oorlogsvrijwilligers bleek de ouderlijke toestemming. Sommige aspirant-oorlogsvrijwilligers, waarvan de ouders toestemming moesten geven, kregen die niet. Meestal niet omdat de ouders het niet eens waren met het tekenen van hun zoon als oorlogsvrijwilliger,

maar omdat het kind niet gemist kon worden als arbeidskracht.

Ondanks al deze problemen melden zich velen aan bij het 'Haarlemse aanmeldingsbureau. Op 28 juni 1945 'hadden zich de volgende aantallen oorlogsvrijwilligers aangemeld in district 12 (Noord-Holland Zuid, behalve Amsterdam):

Haarlem 885 (inclusief Spaarndam en Haarlemmerliede)

Heemstede 174

Bloemendaal 159

Sassenheim 12

Hillegom 25

Haarlemmermeer 153 (inclusief Halfweg)

Velsen 90

Lisse 19

Hiervan vielen uiteraard een aantal mannen af, maar er bleven nog genoeg oorlogsvrijwilliger om een "eigen" Kennemberbataljon te vormen.

Het idee om mee te helpen aan de bevrijding van Nederlands-Indië was in brede lagen van de bevolking bekend en goedgekeurd. Dit blijkt wel uit de diverse feeststoeten na de oorlog. Bij gebrek aan feestmateriaal werden met primitieve middelen in vele plaatsen allegorische stoeten samengesteld die door het dorp of de wijk of zelfs de hele stad reden. Er waren wagens met "onderduikers", met "illegalen", maar ook vaak wagens met anti-Japanse leuzen. Zo werd in Haarlemmerliede een wagen gemaakt, waarop een spandoek bevestigd was met daarop de leuze: "Wij geven de Jappen raken klappen". En Haarlemmerliede was zeker niet de enige plaats in Kennemerland waar zo'n wagen in de bevrijdingsstoet mee reed.

Zoals gezegd, de eerste lichten Oorlogsvrijwilligers waren eigenlijk alleen maar oud-verzetsstrijders, die via de Binnenlandse Strijdkrachten bij de oorlogsvrijwilligers terecht kwamen.

Vanaf 31 mei bevond een administratieve ploeg oud-B.S.'ers zich in de gebouwen van de psychiatrische inrichting Sancta Maria (kortweg de Sancta) in Noordwijkerhout. De eerste administratieve foeragetroepen in de Sancta hadden de opdracht om alles administratief voor te bereiden voor het ontvangen van aspirant-militairen. Dat betekende onderdak regelen, geen probleem op de terreinen van de Sancta Maria. Er waren nog maar heel weinig bewoners en verpleegsters op het terrein aanwezig, zodat vele gebouwen door de aspirant-militairen betrokken zouden kunnen worden. De eerste gevechts oorlogsvrijwilliger die komt is de vrijwilliger Jaap de Witt Hamer, afkomstig uit de ondergrondse ploeg Haarlemmermeer/Halfweg. Jaap de Witt Hamer had "georganiseerd" dat zijn compagnie, gestart in de suikerfabriek in Halfweg, hier geconcentreerd gelegd kon worden. Deze latere eerste compagnie heeft altijd als bijnaam "de Bietenbak" gehouden, naar de plek waar de compagnie is opgericht. Afspraak was dat de andere compagnieën zo snel mogelijk zouden volgen. En beetje bij beetje gebeurde dit ook. Het was bepaald niet ongezeellig op de Sancta, tot op de dag van vandaag circuleren verhalen over de gezellige en vriendelijke verpleegsters van de Sancta. Zeker voor de heel jonge jongens, die voor de eerste keer van huis waren, waren zij een grote hulp. Ook de sfeer onderling was uitstekend.

Huisvesting was op het terrein van de Sancta geen probleem, maar het organiseren van de aanvoer van eten, het vinden van kleding en schoeisel en het vinden van militair materieel leidde tot haast onoverkomelijke problemen. Toch wist de administratieve en foerageploeg nog aardig wat voor elkaar te krijgen. Er werd getracht eten te regelen voor de komende troepen, en dat lukte, zij het met veel problemen. De kleding van de oorlogsvrijwilligers leverde veel meer problemen op. Het uniform bestond uit de kleren die de vrijwilligers aanhadden met een band van de B.S. om hun arm, want ook de foerageploeg kon niets doen aan het tekort aan uniformen en het ontbreken van schoenen.

Die eerste vrijwilligers moeten een bont gezelschap zijn geweest. Er werd veel geëxerceerd, vaak op blote

voeten bij gebrek aan schoenen. Andere trainingsmogelijkheden waren er nauwelijks.

Voor zover er iets aan militaire training werd gedaan bestond dit uit het illegaal gooien van handgranaten in de duinen bij Noordwijkerhout. Dit had twee voordelen. De aspirant-militairen leerden handgranaten gooien en tegelijkertijd werden de mijnen die in de duinen gelegd waren tot ontploffing gebracht. Tot op de dag van vandaag worden deze alternatieve trainingen met een mengeling van plezier en nostalgie opgehaald. De overgrote meerderheid van de mijnen in de duinen en langs het strand werden echter geruimd door gevangen genomen Duitse militairen. Ook werden wel eens militaire aanvallen nagespeeld in de duinen. Dat leverde veel hilariteit op maar niet zoveel militaire kennis.

Voor echte trainingen waren twee dingen nodig die in Noordwijkerhout ontbraken: instructeurs en materiaal om mee te trainen. Kaderleden, die de oorlogsvrijwilligers konden trainen, waren echter niet voorhanden. Al snel na de bevrijding werden, onder andere in Amsterdam, kadertrainingsscholen opgezet. Op deze school zou het aller-noodzakelijkste onderwezen worden op militair en leidinggevend gebied. Naast militaire training zouden de kaderleden ook onderwezen moeten worden in taal, land, godsdienst en zeden van Nederlands-Indië.

Ook uit Noordwijkerhout werden mensen naar deze training gestuurd. De eerste groep al in juni 1945. Het bezoek aan deze school was geen onverdeeld succes, volgens de verhalen haakten een aantal mensen tijdens deze cursus af. Verder werd getracht met Engelse instructeurs het gebrek aan Nederlandse kaderleden op te heffen, maar dat lukte maar zeer ten dele. In kleine ploegen werden ook militairen in spe gestuurd naar de Wildhoef in Bloemendaal. Op deze stormschool werd ook getraind. Favoriet was het springen, aan een touw, uit de derde verdieping van het gebouw. Dit gebeurde onder leiding van Koos Kortekaas.

Op 30 juli werd het Kennemberbataljon in wording bezocht door Major Clutton, een Brits officier toegevoegd aan de regionaal trainingsofficier van de Binnenlandse Strijdkrachten. Het bataljon bestond toen alleen nog maar uit medisch goedgekeurde en aangemelde vrijwillige leden van de Binnenlandse Strijdkrachten en viel ook onder de bevelen van de Binnenlandse Strijdkrachten. Clutton was onder de indruk van de goede sfeer, de uitstraling en efficiency en de militaire houding van de mannen. Wel schreef hij dat er geen uniformen waren en dat schoenen een ernstig probleem vormden. In zijn officiële rapport nam hij op wat de leden van het bataljon vertelden over oefeningen op blote voeten, bij gebrek aan schoeisel. Ook noteerde hij de verhalen over het opblazen van mijnen met handgranaten in de duinen als militaire oefening. Hij beschouwde dat niet als een optimale voorbereiding op militaire acties. Het aantal wapens was bedroevend. Er was een redelijk aantal buitgemaakte Duitse handgranaten en Duitse geweren met munitie, maar slechts 10 Brens, 50 stens en 25 Lee Enfields. Het bataljon telde op dat ogenblik meer dan 400 man, dus is een totaal van 85 mogelijke schietwapens niet al te best. Er werd wel met de Duitse geweren getraind, maar handig was dat niet. Als schietoefening kon het nog wel, maar het had natuurlijk nauwelijks zin om goed vertrouwd te met deze geweren te raken en ze snel in en uit elkaar te kunnen halen. De Engelse en Amerikaanse bewapening zat heel anders in elkaar en moest ook anders behandeld worden. Waar de militaire houding, die Clutton beschrijft, uit bestond is niet duidelijk, maar de kameraadschap onderling was, zo vertelt men nu nog, inderdaad heel groot.

POLITIEKE TOESTAND NA DE CAPITULATIE VAN JAPAN OP 17 AUGUSTUS 1945

Vanaf 17 augustus veranderden de oorlogsomstandigheden over de hele wereld drastisch. Japan capituleerde en Nederlands-Indië kwam volgens in de oorloggemaakte afspraken onder het gezag van het South East Asia Command. De opperbevelhebber hiervan was Lord Louis Mountbatten. Engeland had niet veel op met de Nederlandse plannen om militairen naar Nederlands-Indië te sturen. Ze reageerden na de capitulatie dan ook uiterst terughoudend op de plannen van de Nederlandse regering om troepen in Azië te krijgen. Een van de zaken die hierbij zeker meegespeeld heeft is dat Engeland niet wilde dat in Azië Nederland mee ging doen als geallieerde partner. De macht die ze hadden wilden ze niet graag afstaan of delen. Ook Australië gooide roet in het Nederlandse eten.

Oorspronkelijk was het de bedoeling geweest dat de net gevormde, niet getrainde bataljons oorlogsvrijwilliger via Engeland naar Australië getransporteerd zouden worden om daar hun opleiding in militaire- en tropenkennis te krijgen. Na de capitulatie van Japan waren er geen troepen meer nodig om Nederlands-Indië van de Japanners te bevrijden en was het dus volgens de Australische regering niet meer nodig om Nederlandse troepen te sturen. Ze weigerden dan ook pertinent om nog troepen toe te laten op Australisch grondgebied.

Goede raad was duur. Vele bataljons oorlogsvrijwilligers waren in oprichting of al opgericht en wachtten om verscheept te worden. De Nederlandse regering vond het bovendien van groot belang, net als bij de voorbereidingen voor de vorming van oorlogsbataljons tijdens de oorlog, dat Nederland als partner van de geallieerden erkend werd in Azië. Eind augustus werd daarom toch besloten om alles in het werk te stellen om troepen naar Azië te sturen.

Het plan was om bataljons via Engeland direct naar Nederlands-Indië te sturen, dus niet meer via Australië. Er werd niet meer gerept over militaire trainingen voor oorlogsvrijwilligers. Vreemd genoeg waren de Engelsen wel bereid om Nederlandse troepen in kampen in Engeland op te vangen, ook al meenden ze, dat ze zelf Nederlands-Indië wel konden beheersen. Helaas waren ze zelf uiterst traag in het sturen van troepen naar Java. Pas op 29 september, dus meer dan een maand na de capitulatie, landden de eerste Engelse troepen bij Batavia. Het was slechts een kleine groep van 1.000 man en ze konden niet veel uitrusten.

De mensen in de Japanse kampen konden de kampen nog steeds niet verlaten, aangezien er niet genoeg troepen waren om hen te beschermen buiten de kampen. Als ze de kampen toch verlieten, liepen ze grote kans vermoord te worden. Maar er was niet genoeg materieel en mankracht om de mensen naar minder rampzalige plaatsen te vervoeren. De Engelsen handhaafden daarom alleen de status-quo en de mannen, vrouwen en kinderen moesten in de kampen blijven onder erbarmelijke omstandigheden.

De weinig enthousiaste houding van de Engelsen in Nederlands-Indië werd uiteraard bekend in Nederland. Velen hadden familie of vrienden in Nederlands-Indië en de nonchalante benadering door de Engelsen wekte dan ook grote boosheid. Het regeringsbesluit om hoe dan ook zelf troepen in Nederlands-Indië te krijgen werd hierdoor alleen maar gesteund door meer mensen in Nederland. Vanaf 18 september 1945 werden er troepen naar twee kampen in Engeland gestuurd. Hier zouden de troepen tropenuniformen krijgen en konden de laatste administratieve en financiële zaken worden geregeld.

Er werd een troepentransportschip gecharterd om de oorlogsvrijwilligers naar Nederlands-Indië te verschepen. Op de eerste reis van dit schip, de Alcantara, ontstonden begin oktober 1945 grote politieke problemen. De oorlogsvrijwilligers mochten van de Engelsen niet aan land in Nederlands-Indië. Ze waren bang dat de Indonesiërs hierdoor geprovoceerd zouden worden, en overvallen op Britse militairen zouden gaan plegen.

Tijdens de onderhandelingen over het al dan niet toelaten van Nederlandse militairen in Nederlands-Indië tussen de Engelse en Nederlandse legertop voer de Alcantara een aantal keren op en neer tussen Batavia en Singapore. Uiteindelijk, na elf dagen onderhandelen, bleven de Engelsen bij hun besluit om de troepen geen toestemming (te) geven om in Nederlands-Indië aan land te gaan. Uitgeweken werd toen naar Malakka, waar de troepen ver in de jungle werden weggestopt.

DE OPRICHTING EN ORGANISATIE VAN HET KENNEMERBATALJON NA 17 AUGUSTUS 1945

Terug naar het Kennemberbataljon. Uiteraard had de capitulatie van Japan op 17 augustus 1945 ook gevolgen voor het Kennemberbataljon. Het oorspronkelijke idee van veel oorlogsvrijwilligers was om Nederlands-Indië te bevrijden van de Japanners. Dat was na 17 augustus niet meer nodig. Toch werd stug verder gewerkt aan de opbouw van het bataljon.

Op 27 augustus 1945 werd een voorlopige officiële instructie uitgevaardigd om II-4-R.I., het

Kennemberbataljon dus, formeel op te richten als eenheid van de Koninklijke Landmacht. Deze voorloper van de officiële oprichting was natuurlijk alleen maar de bevestiging van de bestaande toestand. Voor de militairen in Sancta Maria veranderde er niets. De officiële oprichtingsbeschikking van het ministerie van Oorlog volgde op 17 september. Het bataljon bestond toen uit leden van de Binnenlandse Strijdkrachten van de rayons Haarlem en Alkmaar, aangevuld met "gewone" Oorlogsvrijwilligers. De officiële plaats van legering bleef de Sancta Maria in Noordwijkerhout. Reserve Ie Luitenant O. van Kammen werd bataljonscommandant. Er werd getraind onder leiding van Engelse trainingsofficieren en verder werd er nog steeds veel gemarcheerd door de omgeving. Het opzetten van de administratie bleef een reuzeklus, evenals het foerageren (voedsel, kleding, militaire zaken) voor zoveel man. Toch was de sfeer uitstekend. Op 17 november ontving het bataljon hoog bezoek, prins Bernhard kwam om II-4-R.I. te inspecteren. Dit deed de leden van het bataljon enorm goed. Het bezoek was een groot succes, de parade en het défilé erna verliepen prima.

M. van den Heuvel, inspecteur der voor uitzending naar Nederlands Oost Indië. (N.O.I.) bestemde Lichte Infanterie Bataljons (LIB's), maakte dezelfde dag een "rapport betreffende de toestand bij II-4-R.I.". Hierin schetste hij het volgende:

- De basis van het bataljon was gevormd door oud-B.S.'ers. Doordat een aantal mensen in de loop van de tijd medisch was afgekeurd of geen ouderlijke toestemming had gekregen was er een tekort van 250 man. Voor de aanvulling was een beroep gedaan op Oorlogsvrijwilligers die niet tot de Binnenlandse Strijdkrachten behoord hadden. Vrijwel al deze aanvullende Oorlogsvrijwilligers waren oud-militairen van vóór 1940. Aanvankelijk werden ze met enige terughoudendheid ontvangen, maar waren door hun eigen positieve houding al snel geaccepteerd.
- Maar 18 van de 707 mensen hadden tropenervaring. Er werden lezingen georganiseerd door het Koloniaal Museum over Indische onderwerpen die veel belangstelling trokken. Ook waren er aan iedereen Maleise leerboekjes uitgedeeld. Het effect hiervan was echter niet duidelijk. Er was wel interesse voor de lezingen, maar het nagenoeg ontbreken van mensen met tropenervaring zou misschien tot problemen kunnen leiden.
- Een groot probleem was het militaire gezag. "Dit is ontstaan", zo meldde Van den Heuvel, "door de samenstelling en de wordingsgeschiedenis van het bataljon maar kan tot gevaarlijke uitwassen leiden." Er bestaat nog niet het rotsvaste begrip, dat elke order, hoe schijnbaar onbelangrijk ook, de militair heilig moet zijn. Ook is er het foutieve begrip dat de persoon van de meerdere eerbied behoort te krijgen en niet het door de meerdere vertegenwoordigd gezag." Wat hij bedoelde was het volgende: vaak werden oud-commandanten van de verschillende groepen uit hel verzet, nog steeds als het hoogste gezag erkend. Mensen werden nog steeds bij hun naam uit de illegaliteit genoemd en het doorvoeren dat de benoemde officieren het hoogste gezag waren verliep stroef voor diegenen die niet daarvóór al als illegale commandant erkend waren. Ook vond Van den Heuvel dat het begrip voor orde en netheid in de kazerne nog onvoldoende was. Van den Heuvel sprak echter de overtuiging uit dat deze problemen gecorrigeerd zouden kunnen worden door de leiding.
- Over de kleding en uitrusting meldde hij het volgende: De bovenkleding was compleet, maar in slechte staat (bedoeld wordt dat het gedragen Engelse militaire kleding is, die deels versleten was en deels nog de kogelgaten bevatte) en de onderkleding was helemaal ontoereikend. Ook schoenen bleef een probleem, boven maat negen was er nog steeds niets in voorraad. Het militaire materieel was tussen juli en november beter geworden en nu goed en compleet.
- De geoefendheid was wisselend. Ongeveer tweederde van het bataljon (dus ongeveer 450 man) had een voldoende schietvaardigheid. Er was dus, en dat stond ook in het rapport, kennelijk behoorlijk geoefend tussen juli en november. Het officierskorps en de commandant werden als goed gekenschetst. Hun

technische en tactische vaardigheden moesten nog verbeterd worden, maar het overwicht op de soldaten was prima. Dit was vooral het gevolg van het feit dat nagenoeg alle officieren al een leidinggevende positie hadden gehad in de illegaliteit.

De conclusie van Van den Heuvel was dan ook dat het bataljon geschikt was voor bewakingsopdrachten en eenvoudige gevechtstaken, bv. verdediging van bepaalde objecten, maar dat aan tactische vaardigheid nog het een en ander verbeterd kon worden.

Veel tijd om iets aan dit laatste te doen was er echter niet meer. Een week na het uitkomen van het rapport, op 22 november, marcheerde het bataljon ten afscheid door de stad Haarlem.

Op 28 november werden de officieren beëdigd, die drie dagen eerder officieel benoemd waren. Vervolgens mocht iedereen naar huis om afscheid te nemen, aangezien 30 november de datum van vertrek naar Engeland was. Dat was trouwens niet de eerste keer dat de militairen afscheidsverlof kregen. In de loop van de maanden is dit wel vijf keer gebeurd. Steeds ging het vertrek niet door. Maar nu was het dan toch echt zo ver!

VERBLIJF IN ENGELAND

Na een enthousiast vertrek op 30 november van station Leiden, ging de reis van Haarlem en Amsterdam naar Oostende. Dit ging met enige haperingen. Een gedeelte van de trein bleef vlak na Haarlem staan, terwijl de rest doorreed naar Amsterdam. Deze wagons kwamen weer terug naar Haarlem en vertrokken na een nieuwe omweg over Amsterdam alsnog naar Oostende.

Er was niet genoeg ruimte in de trein, daarom gingen sommige mannen in de bagagerekken liggen om voor ruimte te zorgen. Alle ramen waren stuk zodat het weer, het was eind november, vrij spel had. Er was geen verlichting en een deel van de manschappen zat zelfs in beestenwagens.

De aankomst in Oostende was dan ook een opluchting. De oversteek naar Engeland op de Princess Astrid geschiedde voorspoedig. Ook het transport naar het kamp East-Hampsteadpark bij Wokingham, het kamp waar het Kennemerbataljon naar toe getransporteerd werd, ging zonder hapering. In Engeland zou, volgens het vooropgezette plan, kleding en militaire uitrusting op peil worden gebracht, de tropeninelingen verzorgd en militaire trainingen gegeven worden.

Het kamp in Engeland waar het Kennemerbataljon gevestigd was, was bepaald geen hemel op aarde. Er waren grote wrijvingen met de Engelsen over het stoken van kachels in de barakken, over het eten en over de kleding. Overdag mocht er volgens de Engelsen niet gestookt worden in de ijskoude barakken. Dus stookten de militairen illegaal, met kolen die ze 'achteroverdrukten'. Het rantsoen dat de manschappen kregen was absoluut onvoldoende voor de mensen die nog in slechte lichamelijke conditie waren door langdurige ondervoeding. Ook de kleding en het schoeisel, dat in Engeland aangevuld zou worden, bleken slecht, kapot of gewoon niet aanwezig. De ruzies hierover tussen de Engelse intendance en de bataljonsfoerageurs liepen steeds hoog op en bleven voortduren tot aan het vertrek van het bataljon op 31 december.

De minister van Oorlog besloot op 6 december 1945 aan alle Nederlandse troepen die in Engeland gevestigd waren een kerstpakket te sturen. Deze pakketten waren oorspronkelijk bedoeld voor Nederlandse krijgsgevangenen in Duitsland. Ze waren nu over en konden dus wel dienen voor de soldaten in Engeland. Probleem was de administratieve toestand. Niemand wist meer hoeveel troepen waar lagen. De foeragemeeesters kregen dus ongeveer zoveel pakketten als de leiding dacht dat nodig waren. Dit leverde uiteraard in de twee opvangkampen weer het nodige gekanker op. Al met al waren de manschappen van II-4-R.I. blij dat ze op 31 december 1945 Engeland konden verlaten op weg naar Azië.

EINDELIJK NAAR DE OOST

Het transport, over zee ging aan boord van het schip de Alcantara, samen met I-4-R.I. (samengesteld uit Oorlogsvrijwilliger uit het district Den Haag) en het 4e bataljon Stoottroepen. Aan boord van het schip was de toestand verre van ideaal. Tot op de dag van vandaag wordt er met afgrijzen aan de reis met de Alcantara gedacht. Het schip was veel te vol, er waren wel 3.000 man aan boord, zodat het soms leek of er geen enkel vrij plekje meer was op het hele schip. Velen waren zeezieken, dat was op het overvolle schip bepaald geen pretje! Het eten was onvoldoende en smakeloos, vele manschappen verveelden zich op het overvolle schip te pletter en er was absoluut onvoldoende reddingsmateriaal aan boord voor alle troepen. Een gedeelte van de officieren deed zijn uiterste best om de manschappen bezig te houden en af te leiden, maar de houding van een aantal andere officieren ten opzichte van de meereizende Engelse vrouwen riep nogal wat weerstand op.

De beloofde aanvulling van het materieel in Sri Lanka was er niet, er waren geen postbestellingen voor de Nederlandse manschappen en het onderscheid tussen de manschappen en de officieren was in de ogen van de manschappen, maar ook in de ogen van een onafhankelijke rapporteur, veel te groot. Deels werd voor de problemen, die vergroot werden door de beroerde communicatie met de Engelse bemanning en deels te wijten waren aan Engelse voorschriften (voedsel, positie en ruimten officieren), nog tijdens de reis een oplossing gezocht.

De reis ging naar Malakka, aangezien de Engelsen nog steeds Nederlands-Indië gesloten hielden voor Nederlandse troepen. Maar Malakka zat vol met Engelse troepen, zodat de Nederlanders noodgedwongen in de rimboe werden geplaatst. Voordat ze van boord mochten in Singapore werden de troepen eerst zes dagen op het schip vastgehouden. Nadat de troepen dan eindelijk van boord mochten bleek het aanwezige transportmaterieel absoluut ontoereikend. Een groot gedeelte van de troepen sliep, in afwachting van de komst van een trein, op het station in Singapore.

Het Kennemerbataljon werd in eerste instantie geplaatst in Chaah. De "legerbasis Chaah" was een leeg oud Japans vliegveld aangelegd door krijgsgevangenen. Het vliegveld bestond uit een grote vlakte van rode klei met niets erop. In no-time werd geprobeerd een kampement te maken, maar dat viel niet mee. De tenten spoelden weg in de tropenregens, het voedsel was hopeloos en bij gebrek aan latrines braken ziekten al snel uit. De toestand was zo slecht dat verschillende militairen oedeem kregen.

Gewassen moest worden in een rivier op een kwartier lopen afstand. Niet dat dit wassen hielp, want voor je terug was zat je (och weer onder de rode klei, zo ongeveer het enige wat in Chaah in ruime mate aanwezig was. Gelukkig werd het bataljon al na tien dagen overgeplaatst naar Mersing, een plaatsje aan de Zuid-Chinese zee. Foto's laten een idyllisch plaatsje zien. Hier bleef het bataljon tot 26 maart 1946. Tot verdriet van velen viel hier de eerste dode van het Kennemerbataljon, Garralt Vinke. Hij verdronk in de Zuid-Chinese zee. Wat er gebeurde bleef onduidelijk. Mogelijk was hij te ver in zee gegaan en had geen kans meer gezien het strand te bereiken.

Tijdens het verblijf in Mersing werd het Kennemerbataljon op 15 februari 1946 in een officiële plechtigheid samengevoegd tot één brigade met I-4-R.I. en het 4e bataljon Regiment Stoottroepen (tot maart 1946) en 1-11 -R.I. (vanaf 4 mei 1946). Deze brigade kreeg de naam W-brigade.

Tot 26 maart werd er door de mannen van het Kennemerbataljon gebouwd in het kampement, veel geoefend met militair materieel en in militaire tactiek. Toch werd er nog tijd gevonden voor ontspanning. De "Kennemer Klapper", het blad van het bataljon, werd opgezet. Het eerste nummer van dit "dag"blad werd verspreid op 17 februari 1946. In het dagblad verschenen: mededelingen van de commandant, moppen, nieuwsberichten en verslagen van radioberichten uit Nederland, oproepen om mee te doen aan clubjes, verslagen van voetbalwedstrijden en andere sportevenementen, informatie over Nederlands-Indië, raadsels en achtergrondverhalen over Java.

In Mersing werd door de commandant een "gemeenteraad" voor het Kennemerbataljon ingesteld, met heuse gemeenteraadsverkiezingen. De eerste raad trad aan op 15 maart 1946. De leden van de raad wilden praktische zaken geregeld zien, bijvoorbeeld de aankoop van sportschoenen in Singapore. Inspraak in het beleid zou deze raad, in tegenstelling tot een normale gemeenteraad, niet krijgen. Wel mochten ze wensen uiten en ideeën opperen.

Via de Kennemer Klapper werd ook gemeld dat mensen in Nederland via de radio zelf de groeten konden doen aan militairen in de Oost. Militairen konden hierover schrijven met achterblijvers. Deze moesten zich dan aanmelden en konden dan zelf via de radio hun boodschap overbrengen. Hiervan is heel veel gebruik gemaakt.

Nog in Mersing, wordt op voorstel van soldaat Haasbeek, vertegenwoordiger in de raad namens de 2e compagnie, een prijsvraag mouwinsigne uitgeschreven. Dit voorstel kwam niet zomaar uit de lucht vallen. Generaal Spoor, die eind januari 1946 de nieuwe legercommandant over het KNIL en de bataljons in Malakka werd, had een order uitgevaardigd om bataljonsemblemen te laten ontwerpen. Het ontwerp van soldaat Groninger, van de 3e compagnie, werd door de raad uitgekozen. Het stelde een blauwe tulp voor met daaronder in zwarte letters "de Kennemers". Het geheel zou moeten komen op een oranje ondergrond, met de aanduidingen II-4 en R.I. in beide hoeken, en in het midden de letter W (van de brigade waar het bataljon deel van uitmaakte). Dit insigne werd echter afgekeurd door de staf van generaal Spoor. Het nieuwe ontwerp was de Kennemer toren. Dit werd wel goedgekeurd.

OP NAAR BATAVIA

26 maart 1946. Eindelijk was het dan zover. Ruim 10 maanden na het tekenen van de lang-verbandakte, waarbij men zich opgegeven had om als vrijwilliger over de hele wereld te worden ingezet, werden de manschappen ingescheept voor het uiteindelijke doel van iedereen in het bataljon - Nederlands-Indië. Niet dat het verschepen van een leien dakje ging. De Engelsen, eigenlijk niet gesteld op het toelaten van Nederlandse troepen in Nederlands-Indië, probeerden nog op de kade van Singapore de zaak te saboteren. Er was koortsachtig gewerkt op Malakka om de uitrusting voor het hele bataljon in orde te krijgen. En dat was, gezien de Engelse tegenwerking, een heel probleem. Toch waren de troepen toen ze op de kade van Singapore verschenen, voorzien van veel materieel, brandstof en zelfs grammofoons en platen. De manschappen zelf sjouwden hun spullen het ruim van het SS Salween in, het schip dat hen naar Nederlands-Indië zou brengen. Nadat al een groot gedeelte ingeladen was, beval de kapitein om de munitie en benzine van boord te halen, aangezien dat niet vervoerd mocht worden op een troepentransportschip. Daarop werden munitie en benzine uit het ruim van de Salween gehaald en in het ruim van het zusterschip de Samhain geladen. Maar wie schetst, de verbazing van de aanwezige Nederlandse troepen? Ook de kapitein van dit schip vond het te gevaarlijk om een lading munitie en benzine aan boord te hebben. Goede raad was duur. Na onderhandelen met de Engelsen werd een soort compromis afgesproken. De benzine en munitie werd achtergelaten op de kade en zou worden overgedragen aan de Nederlandse liaisonofficier in Singapore. Deze zou zorgen dat het nagestuurd werd naar Batavia.

Op 30 maart 1946 kwam de Salween aan in de haven van Tandjong Priok. De hele brigade werd ontscheept en in twee delen in auto's vervoerd naar Batavia. De weg was zeer onveilig, maar er gebeurde gelukkig niets. Het Kennemberbataljon werd gelegerd in een oude KNIL-kazerne in Tanah Tinggi (=hoge grond). Tanah Tinggi lag aan de rand van Batavia. In de toegangshekken naar de kazerne zaten vele kogelgaten en op het terrein troffen de manschappen een pas gedolven graf van een Brits-Indische wachtpost aan, die kort tevoren ter plekke was gesneuveld. Mede daardoor was de eerste nacht in Tanah Tinggi er één om nooit te vergeten.

Nervus geworden door de kogelgaten en de gesneuvelde Brits-Indiër, opgeschrikt door het gerucht van mogelijke aanslagen en bang door de onbekende geluiden in en rond het kamp, brachten velen een onrustige nacht door. Er werd op van alles geschoten, honden, katten, kikkers, vuurvliegjes en wat dies meer zij.

Het gemis aan materieel werd in Batavia met grote creativiteit te lijf gegaan. Met spullen uit de Engelse legerdump en veel vernuft, werden complete Brengun-carriers in elkaar geknutseld. Ook werden Jeeps en andere voertuigen, met instemming van de leiding van het bataljon, van de Engelsen "geleend". De chassissnummers werden eruit gevijld en de voertuigen opnieuw gespoten. Het verhaal gaat dat het

bataljon zoveel rollend materieel had toen ze Batavia verlieten, dat een gedeelte door andere voertuigen getrokken moest worden. Enkele van de in elkaar geknutselde Brengun-carriers hebben het tot het afscheid in 1948 uitgehouden.

De tijd in Nederlands-Indië wordt door de mannen van II-4-R.I. als moeilijk, enerverend, maar zeker zinvol ervaren. In het kader van dit artikel voert het te ver om in te gaan op de militaire acties waar het bataljon aan heeft deelgenomen. Eén uitzondering wil ik echter maken. Namelijk voor het standhouden in Tjiandjoer in juni 1946.

Op 27 juni 1946 droegen de Engelsen de stad Tjiandjoer en het gedeelte van de Grote Postweg (Batavia-Bandoeng) tussen Batavia en Tjiandjoer over aan de Nederlanders. Tijdens de overname door II-4-R.I. was een groot gedeelte van de Engelse bezetting al verdwenen. Vlak bij Tjiandjoer vertrokken de Brits-Indiërs onmiddellijk nadat een kleine groep verkenneren daar arriveerde. Meteen werd deze groep verkenneren door de vijand onder vuur genomen. De ruiten van de auto's sneuvelden en de verkenneren moesten ijlings dekking zoeken. Tjiandjoer was in handen van de extremisten, dat was wel bekend, maar de verrassing over deze aanval was groot.

's Nachts werd bekend, dat in de buurt van het station van Tjiandjoer een grote groep Chinezen door de extremisten was samengedreven. De bataljonscommandant, luitenant-kolonel Van der Meer, besloot om te proberen Tjiandjoer te veroveren en de Chinezen te ontzetten. Er waren van II-4-R.I. slechts 98 man aanwezig bij het gevecht in Tjiandjoer, afkomstig van de eerste compagnie en van de staf, de rest van het bataljon lag verspreid langs de Grote Postweg. Tegenover hen stond een troepenmacht van 1.000 extremisten. Door hardnekkig vol te houden, wisten deze 98 man stand te houden tegen de enorme overmacht tot twee dagen later versterkingen waren aangevoerd.

Een groot gedeelte van de tijd bracht het bataljon, verspreid over vele afgelegen posten, door in Pekalongan op Java. Hier werd veel, zeer veel patrouille gelopen.

Bij het afscheid in mei 1948 werden tussen Nederlanders en Indonesiërs grote sportwedstrijden gehouden in Pekalongan. Enigszins weemoedig namen de troepen na zoveel tijd in Nederlands-Indië gezeten te hebben, afscheid van de baboe's, de kokkies en de Indonesische helpers. Na een verblijf van ruim twee en een halfjaar buiten Nederland keerde het bataljon in juni 1948 huiswaarts.

TERUG NAAR HUIS

De terugreis werd gemaakt aan boord van de Indrapoera. Gelukkig was het op dit schip niet zo vol als op de Alcantara op de heenreis. Aan boord werd een tijdschrift gemaakt voor de thuisvarende eenheden van zee-, land- en luchtmogelijkheden. In deze "Scheepsklok" stond informatie over de plekken waar het schip langs voer en sportmogelijkheden aan boord. Ook werd vooruitgeblikt op de terugkeer in Nederland. Het hele Kennemerbataljon werd opgeroepen om op zaterdag 31 juli op een nog nader te bepalen plaats met zijn allen de gevallen te herdenken. Ook het debarkeren werd uitvoerig doorgenomen. Er mocht geen familie bij de boot, per bus moest men ordelijk en netjes huiswaarts keren.

Onderweg op de Indische Oceaan kreeg het schip motorstoringen, waardoor de reis terug ongebruikelijk lang duurde, nl. vijf weken. Zelfs de gezagvoerder meldde de ongebruikelijk lange reis. In zijn afscheidsboodschap schreef hij: "Nu het einde van deze, door allerlei onvoorziene omstandigheden lange reis in zicht is ..." De kranten in Nederland, die de vorderingen van de schepen uit Nederlands-Indië dagelijks meldden, hebben zelfs enige tijd de Indrapoera niet in hun schema opgenomen, omdat niet bekend was waar het schip zich bevond. Ongeveer twee weken was niet bekend wat er met het schip was gebeurd.

NA DE TERUGKEER

De kerken hielden dankdiensten voor de teruggekeerde oorlogsvrijwilliger. Niet in één oecumenische dienst, maar twee aparte, een katholieke en een protestantse dienst, helaas. Hoe hard dominee De Windt en aalmoezenier Vastbinder ook geprobeerd hadden om vanaf de Indrapoera een gezamenlijke dienst te organiseren, het is ze niet gelukt. In de katholieke Bavo mocht geen dominee achter het altaar en in de protestantse Bavo mocht geen pastoor op de kansel. Het probleem werd op Kennemerbataljon-wijze opgelost. Het hele bataljon woonde de dienst bij in de protestantse Bavo, trok naar de katholieke Bavo en woonde daar de mis bij.

Of het verblijf van het Kennemerbataljon in Nederlands-Indië zin heeft gehad? Ik zou het niet kunnen zeggen. In ieder geval zijn ze, bezield van de beste voornemens en idealen naar Nederlands-Indië vertrokken. Bij terugkomst waren ze een groot aantal ervaringen rijker, maar illusies armer.

LIJST van overleden leden van het Kennemerbataljon, 1946-1948

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with visible creases, wrinkles, and some minor discoloration or foxing, particularly along the edges. There are no markings, text, or illustrations on the page.

BIJLAGE 2:**TIJDTABEL**

30 mei 1944	Advies aan regering over vorming bataljons oorlogsvrijwilligers.
22 sept. 1944	Oprichting eerste aanmeldingsbureau in bevrijd Nederland.
30 november 1944	Onderscheid gemaakt in korte en lange verbandakte voor oorlogsvrijwilligers.
5 mei 1945	Bevrijdingsdag Nederland.
31 mei 1945	Eerste voorbereidingsmilitairen in de Sancta Maria in Noordwijkerhout.
1 juni 1945	Oprichting eerste compagnie van het latere bataljon in de bietenbak van de suikerfabriek in Halfweg.
30 juli 1945	Bezoek en inspectie door Major Clutton van het bataljon in wording.
17 augustus 1945	Capitulatie van Japan.
27 augustus 1945	Formele opdracht tot oprichting Kennemberbataljon als II-4-R.I.
17 september 1945	Oprichtingsbeschikking Kennemberbataljon.
17 november 1945	Bezoek prins Bernhard aan bataljon.
17 november 1945	Rapport van M. van den Heuvel over het bataljon.
22 november 1945	Afscheidsparade door Haarlem.
30 november 1945	Vertrek naar Engeland.
31 december 1945	Vertrek uit Engeland aan boord van de Alcantara.
22 januari 1946	Aankomst in Singapore, zes dagen aan boord blijven van het schip.
29 januari 1946	Ontscheping in Singapore en slapen op station in afwachting van transport.
1 februari 1946	Naar Chaah in Malakka.
12 februari 1946	Overplaatsing van het bataljon naar Mersing op Malakka.
26 maart 1946	Vertrek naar Nederlands-Indië.
30 maart 1946	Aankomst in Nederlands Indië.
21 juni 1948	Vertrek naar Nederland op de Indrapoera.
28 juli 1948	Aankomst in Nederland.
14 augustus 1948	Afscheidsparade, dankdiensten en afscheidsfeest.

September 1948 Eindafrekening en opheffing bataljon.

In dit artikel is consequent de naam Nederlands-Indië gebruikt. Dit was tot de grondwetswijziging van 20 september 1948 de officiële naam. Vanaf die datum werd de naam Indonesië.
Ook gebruik ik de oude, toen in gebruik zijnde plaatsnamen in Nederlands-Indië.
Hierbij wil ik mijn hartelijke dank uitspreken aan mevrouw C.E.M. Strik-Zijlstra van de Sectie Militaire Geschiedenis van de Koninklijke Landmacht en de heer P. Roos van het Centraal Archieven Depot van het Ministerie van Defensie voor hun uitstekende hulp.
De inhoud van dit artikel kwam mede tot stand dankzij gesprekken met S. van der Aar, H. Butot, P. Meiboom, H. Redel en H. Smulders.

Gebruikte literatuur:

H.J. Ansems, Eén jaar "W"-Brigade, Tjiandjoer, 1947.
B.C. Cats, OVW bataljons naar de tropen, 1945-1946, in Ons leger, mei 1986, p 19-21 en juni 1986, 15-17.
H.J. Neuman, De W van Willem, Kroniek van een brigade, Purwokerto, 1949.
W. van der Poll, Kerels van de daad, Onze Oorlogsvrijwilliger in Malakka en Indië, 's Gravenhage, 1947.
I.L. Smulders, De idealisten die weinig wisten, in: Weekende (De Telegraaf/Nieuws van de Dag) 12 augustus 1995, p. 16-17.
Soldaat overzee, Hengelo 1947.A. Voortland en W.G. de keizer, En nu . . . Indië, Maastricht 1944.

Gebruikte archiefbronnen:

Ministerie van Defensie, Centraal Archieven depot.

- B.C. Cats, L.I.B.'s in de tropen. Een overzicht van het verblijf van onze oorlogsvrijwilligers bij de Lichte infanteriebataljons in het Voormalige Nederlands-Indië, 1945-1949, Maastricht 1961;
- intern rapport over de Oorlogsvrijwilliger.
- Onderdeelsverslagen NOI 1945-1950, 11-4 R.I.
- Nederlandse troepen in Engeland, Transit camp Woodfarm Malvern Wells, 1945-1947.
- Staf Bevelhebber Nederlandse Strijdkrachten, bundel 53-603, 612.
- Documentatie Binnenlandse Strijdkrachten, inv. Nr. 47, 376, 658, 679, 1073/2, 1112/2, 1509, 1971.

Particuliere collecties van H. Butot en P. Meiboom.

- Foto's.
- Kaarten.
- Krantenknipsels uit het Haarlems Dagblad.

- Tijdschrift "de Kennemer Klapper", het bataljonsblad, van februari tot juni 1946.
- Tijdschrift "de Scheepsklok" gemaakt op de terugreis naar Nederland, juni-juli 1948.
- Aantekeningen en verzamelde documentatie over het Kennemberbataljon.